

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО.

Излиза на 1, 10 и 20 число сѣки мѣсецъ.

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА
Въ България 8 лева
Въ странство 8½ « златни

ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ
ВЪ РЕДАКЦИЈАТА НА
«Медицинско Списание», Варна.

СЪДЪРЖАНИЕ: *Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието.*
— *Употреблението на тютюня.* — *Първата помощъ при не-частни случаи.*

Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието

отъ

Санитарния съвѣтникъ Д-ръ Р. Кохъ.

*(Преседено отъ писма отъ Д-ръ А. Головина).**(Продължение отъ № 16.)*

Онзи, който щастливо преодолѣе холерата за нѣколко време е осигуренъ отъ нея, защото два пѣти да се разболѣе нѣбой въ течение на една и сѣща епидемия, това рѣдко се е виждало. Намъ ни остава още да говоримъ за важния въпросъ, *прихваща ли се холерата отъ човѣкъ на човѣкъ, и въ какъвъ размѣръ.* При това трѣбва да се констатира твърдѣ радостния фактъ, че направо холерата твърдѣ по малко се прихваща отъ колкото други нѣкои епидемически болѣсти, както напр. баба шарба, или скарлатина. Ако кръвта на умрѣлитѣ отъ холера бѣше отровна, то при отварянието на холернитѣ трупове отровянieto трѣбваше да се вижда по често, отъ колкото се наблюдава въобще. И ако испарението на болнитѣ бѣше зарази-

телно, ако болѣстѣта би могла да се предава презъ въздуха, то много по често служителитѣ въ болницитѣ, докторитѣ, препосачитѣ на труповетѣ, които съ подобни болни при живота още, или подиръ смъртѣта, дохождатъ въ често съприкосновение, би били болни отъ холера, което тѣй сжщо не става. Освѣнъ това въ болницитѣ сж туряли холерни болни помежду другитѣ болни, безъ да предизвикатъ даже отдѣлни случаи на холера, а не епидемия въ цѣлата болница. Най сетнѣ честото ограничѣние на една малка подобна епидемия съ единъ етажъ отъ нѣкоя кѣща, или само съ една кѣща, не би можло да се обясни, ако се допущаше распространяваннето на органическитѣ зародиши на болѣстѣта презъ въздуха. Онѣзи епидемии на кѣщитѣ трѣбва инакъ да се обяснятъ и ний предполагаеме, че особно испражненията на болнитѣ и предметитѣ оцапани съ тѣхъ, преимущественно бѣлитѣ дрѣхи, и нужницитѣ, распространяватъ холерата въ малкитѣ кржгове. За въ полза на това предположение говори честото разболѣване на перачкитѣ, които пержатъ бѣлитѣ дрѣхи на болнитѣ и при това не сж предпазливи. Слѣдующия случай, разказанъ отъ Мелгаузенъ, ясно освѣтлява този способъ на распространяваннето на болѣстната отрова: въ Торнъ въ времето на епидемия отъ 1873 год. на 28 юлий се разболя отъ холера единъ офицеринъ, който живѣеше въ една часть на града, гдѣто до тогава не е имало холерни случаи, и въ която и по кѣсно почти не е имало холера. Въ сжщата кѣща живѣяхъ още нѣколко фамилии, членоветѣ на които въ течение на цѣлата епидемия се ползувахъ съ отлично здравие. Ризитѣ на офицерина, който послѣ оздравя, бато ги зацапа той, не сж били тутакси дезинфицирани, а такива нечисти ги оставихъ въ една стая, гдѣто спѣше момчето, служанка, на фамилията. На 31 юлий се разболя по голѣмото дѣте, момче на 5 години и умрѣ на 1 августъ; на 3 августъ се разболя по малкото дѣте, момиче на 1 година и умрѣ на 4; въ сжщия депъ се разболя и служанката и умрѣ на 6 августъ. Това е въ сжщо време единъ примѣръ какъ ужасно може да посѣтн една фамилия тѣзи болѣсти. Още по ясно се

вижда способността на прихващането презъ испражненията на холернитъ болни отъ единъ докладъ на Д-ръ Макнамара въ Индия, спорѣдъ който, случайно холернитъ испражнения попаднахъ въ вода. Тъзи вода остана въ течение на цѣлъ день изложена на лѣтната горѣщина, а послѣ 19 души пиха отъ тѣзи нечиста вода. Отъ тѣзи 19—5 умрѣха въ течение на 36 часа отъ холера, когато въ това мѣсто нѣмаше почти никакъ холера. Тѣзи сж фактоветъ, констатиранни при холернитъ епидемии, които съответствуватъ и на естественната история на бацилната запятая, а отъ тѣзи наблюдения на докторитъ и резултати на микроскопическото изслѣждане на тѣзи бацилли, ний можемъ да си съставимъ слѣдующата картина за появяването и разпространяването на холерата:

Ний се държимъ ягбо у това, че запятаяната бацилла съставлява причина на холерата, но за да обяснимъ холернитъ епидемии, ний сме принудени да приемаме още вспомогателни причини, които обясняватъ ограниченното мѣстно, временно и индивидуално, предразположение къмъ болѣстѣта. За да направимъ ясно това предположение ний трѣбва да сравнимъ холерната гѣба съ рѣжѣта. Както при нейното сѣяние трѣбва да дойдатъ разни благоприятни фактори, както извѣстно качество на почвата, дѣждъ и топлина, за да даде семето добъръ плодъ, тѣй сѣщо и за размножаването и за озрѣването на онѣзи микроскопически вредни гѣбници тѣй сѣщо сж потребни благоприятни условия, както въ почвата, тѣй и въ пищеварителнитъ органи на хората. Въ Бенгалия холерната гѣба намира твърдѣ благоприятни условия за развитие. Височината на тамкашната температура, богатството отъ вода въ страната, съ постоянното промѣняване на дълбочината на почвенната вода, и нечистотията на нейнитъ жители, достатъчно обяснява, защо холерата тамъ никога не умира. Презъ многото религиозни празници въ страната, както и презъ многобройни войни, болѣстѣта се е разпространявала и ще се разпространява изъ Индия, презъ пилигримства се пренася по нататѣкъ, въ Арабия, а отъ тамъ дохожда въ Европа. Въ това си пѣтувание, и именно съ ва-

поръ, холерата се поддържа главно съ това, че единъ човѣкъ предава на друго болѣстѣта презъ испражненията. По рѣдко тя се распространява презъ стоки, или багажъ, защото тамъ ако има гѣби тѣ змиратъ, освѣнъ ако пѣщата сж мокри, тѣ ще могатъ да си съхранятъ способността на развитието. Когато единъ човѣкъ се разболѣе отъ холера, то види се че гѣбитѣ които произведоха болѣстѣта сж влѣзли въ неговото тѣло презъ устата, защото тѣ сетнѣ се намиратъ само въ червата. Въ устата тѣ могатъ да попаднатъ съ ястията, съ водата за пиене, съ нечиститѣ прѣсти водени около устата, отчасти и съ преглжнатия въздухъ. Отъ устата преди всичко тѣ попадатъ въ стомаха. Тукъ намиратъ единъ неприятелъ, именно киселината на стомаховия сокъ, който ги разрушава, и само когато стомаха е боленъ и не отдѣлява никакъ, или недостатъчно количество, киселина, гѣбитѣ могатъ да дойдѣтъ живи въ червата, въ които тѣ, вслѣдствие на алкалийното свойство на червения сокъ, намиратъ добра почва за храна и се размножаватъ по пататѣтъ. Кждѣто можа да се опредѣли лесно времето на прихващанието, намѣрихъ, че отъ прихващанието до избухванието на болѣстѣта минаватъ 2—3 дѣня (тѣй наречений инкубационний периодъ на холерата). Но ако влѣзналитѣ гѣби могатъ въ тѣннитѣ черва на човѣка, въ тѣзи нѣколко дѣня, да се размножаватъ въ страшно количество, да се вгнѣздяватъ въ слизистата ципа и въ слезитѣ на червата, и да предизвикатъ тукъ силно възпаление, то това все таки не обяснява голѣмата опасностъ и бързата смъртъ отъ тѣзи болѣстѣ тѣй щото ний сме принудени да приемемъ, че презъ раскошното растение на тѣзи гѣби въ червата се образува една отрова, която прониква въ кръвта и предизвиква опасностъ за живота. Въ всѣкий случай растението на холернитѣ гѣби въ човѣшкитѣ черва се продължава само нѣколко дѣня. Ако силитѣ на организма сж въ състояние да се борятъ толкова време противъ опасността, то болния е спасенъ и се исцѣрива, въ случай ако не го нападне нѣкоя послѣдующа болѣстъ.*)

*) *Българска на преводача.* За холерната отрова съществуватъ още друга

Употрѣбленнето на тютюня.

(Изъ нгисвата на М. Lévy).

Когато за първъ пжтъ рѣшителния мореплавателъ Христофоръ Колумбъ пристигналъ въ острова Санъ-Салвадоръ, забѣлѣжилъ, че жителитѣ на този островъ употрѣблявали тютюня. Въ 1518 год. Кортесъ е пратилъ на Карлъ V-й семе отъ това растение; въ 1558 год. португалцитѣ наченали да обработватъ тютюня въ своята земя. Ампралъ Drake го е пренесълъ отъ Виргиния въ Англия, преди французския посланикъ Nicot при португалския дворъ да е представилъ въ 1558 год. за първъ пжтъ това растение на кралицата Катерина де Медисисъ, която го е и прославила. Народното въодушевление го е счело тутакси за всецѣрителенъ лѣкъ противъ всичкитѣ болѣсти и за признателностъ му сж дали наименования: свята трѣва, медисисба трѣва, кралицина трѣва.

Има доста много видове тютюни, които различаватъ по вида и величината на листата, по които иматъ еднакви свойства. Това растение е годишно, съ цилиндрическо клончесто стѣбло, достига височина до 2 метра, цвѣта му розовъ, зеленъ или синкавъ, плода му е шушулка, яйцевидна, изострена и съдържа много зрънца; всичкитѣ части на растението, а особенно листата издаватъ една раздражителна и характеристична миризма. Тютюня е развжденъ въ Франция, Холандия, Унгария, Турция, Египетъ, Мала-Азия, Китай, въ двѣтъ Америки — сѣверна и южна и изисква твърдѣ богати земи или силно наторени; въ сѣверна Америка се вжди покрай рѣкитѣ, въ новонаспаитѣ земи отъ рѣкитѣ води, гдѣто изобилва потаса, тъй сжщо и въ варовититѣ земи на планинскитѣ стрѣмнини, които сж много благоприятни на легкитѣ тютюни на Мариландъ. Тютюня

една теория (в. „Медицинско Списание“ брой 15), именно че гжбитѣ сж отровни сами по себе си и че само подиръ тѣхното умираие тѣзи отрова прониква въ кръвта и предизвиква опасни припадѣци, а не че гжбитѣ въ времето на роста си отдѣляватъ отровата. Коя отъ двѣтъ теории е по вѣрна, ще го покаже бъдущето.

се сѣе въ края на Мартъ, една кафяна лъжичка семе за 13 квадратни метра и слѣдъ два мѣсеца пресада е готовъ за пресаждане. Цѣленичката вълмesta земя, изложена на юго-истокъ, е достатъчна за 4 посѣва; а въ обработенитѣ земи за тютюня се искатъ двѣ преоравания, въ годипната. Колкото пресада е по на рѣдко насаденъ, толкова по силенъ бива тютюня. Тютюня се бои отъ вѣтрове, отъ студъ, отъ мъгла, отъ жегa. Една гжсеница дебела колкото показалеца го онищожава въ 15 дни. Шестъ недѣли преди обиранието отгъсватъ се долнитѣ листа до 15 или 20 сантиметра отъ земята, а стъблото се отрѣзва на височина отъ 65 до 90 сантиметра, като се оставятъ само 15 или 20 листа, отъ които първитѣ сѣ най хубавитѣ. Когато листата пожелтеятъ, овиснатъ и отъ тѣхъ начене да тече гомма (сакжзъ), тогава се избира хубаво време за да ги обержтъ; изсушаватъ се на стрѣхи въ въздуха, послѣ се нагрѣватъ въ продължение най много на 55 часа въ едни особенни стан, гдѣто има 6 огнища на разстояние на $1\frac{1}{2}$ метръ едно отъ друго, подиръ ги събиратъ на снопчета по 10 до 12 стрѣка и ги притискатъ на денкове. Миризмата и силата на тютюня различаватъ споредъ видоветѣ и споредъ мѣстото гдѣто се обработва. Вовленъ е първий химистъ, който е изучилъ състава на тютюня. Дѣйствителния принципъ на тютюня е *никотина*. Той е твърдъ силна отрова и дѣйствува минутно. Разнитѣ тютюни съдържатъ никотинъ отъ 2 до 8 на сто. — За правение на табакъ за смърканне се избиратъ винаги по силни тютюни, които съдържатъ повече никотинъ.

Тютюня се употребява по три начина: смърканне, пушение и джвчение.

Смърканието табакъ (сѣмѣне) е измислено въ Европа въ времето на Катерина де Медисисъ и било препорѣчено на синъ ѱ Карлъ IX противъ главоболието, отъ което често страдалъ. — Смъркнатъ въ носа табака раздражнява слизистата кожа, произвежда киханне и увеличава отдѣлението на слизитѣ. — Навика обаче затѣпява чювствителността на тая кожа и не произвежда киханне; но чрезъ повторителнитѣ раздражения та-

бака прави кожицата да задебелѣе и затвърдѣе. Смъркачитѣ, за да можтъ да си произведатъ желаното гъделчканне въ носа, сж припудени постоянно да увеличаватъ дозата на табака, а тѣхния носъ и тѣхната горна устна изложени на безкрайни търкания най послѣ задебеляватъ. — Чернитѣ слизи, които течтъ отъ ноздритѣ имъ, меризмата на джха имъ и на дрѣхитѣ имъ правятъ често тѣзи хора отвратителни, особено ако при тѣзи неудобства сж прибавени още старостта и нечистотата. — Обонянieto се разваля, ослабва отъ истъщението чувствителността на кожицата и мжчно може да се извършва презъ мръсния черенъ слой, който покрива вътрѣшността на носа. — Въ нѣкои случаи смърканieto като че намалява расположението къмъ мигренъ (главоболне), къмъ очеполне, къмъ жбоболне, къмъ хрема (ропотница), къмъ сънливостъ. —

Навика на *пушенieto* е заетъ отъ дивацитѣ, които горѣли тютюня въ единъ видъ сждини или лул. — Цигаритѣ (пуритѣ) и цигареткитѣ сж по удобни отъ колкото лулитѣ. — Баранбитѣ при пушенieto искаравтъ дима презъ носа си. — Първото пушенне цигара или лула докарва изобилни лиги и послѣ признаци на пиянство съ несмилателностъ (повдигания, тѣгота, главоболне, главокружение, повръщания и др.), които слѣдъ нѣколко часа изчезаватъ и послѣ при нови опитвания пакъ се повтораватъ, но постепенно по слабо, — а щомъ се добие навикъ, тогава тѣ повече не се появяватъ. — Има обаче хора, които не можтъ да навикнатъ на тютюня. Спорѣдъ *Leroy d'Etiolles* канцера (рака) на устната се забѣлѣжава единъ пжтъ и половина на 100 жени, а 26 пжти на 100 мжже и тая голѣма разлика той я отдава на пушенieto. — *Laucosk* забѣлѣжилъ едно въспалително състояние на кожицата на язпка и на устнитѣ у ония които пушатъ и което се свършва по нѣкога съ олущване на повърхностната кожа (епителиума); послѣ, раздразненieto се распространява въ носа докарва течение на слизи, които падатъ въ гърлото, отива въ предната частъ на носа и произвожда единъ безспоконтеленъ сърбелъ. — Спорѣдъ *Laucosk* съединителната кожа на очитѣ и тя се

раздразнявала, за това при събуждане сутрень се забълбватъ: горѣщина, червенна, сълзене, спазми въ мускулитѣ на кълбачитѣ съ фотофобия (боение отъ свѣтлина). — Единъ отъ най обикновенитѣ признаци на злоупотрѣблението съ лулата е една глуха и претискателна болка въ областта на челинтѣ кухини. — Добритѣ пушители не губятъ (не плюятъ) много слюнка; но въ други тая загуба е толкова значителна, щото прави смиланнето непълно и побърква храненето. — Гълтането на устнитѣ жидкости, натоварени съ принципитѣ на тютюня раздразнюва, възпалява стомаха, а спорѣдъ *Percy*, който е преувеличавалъ болѣзнеността на пушителитѣ, то имало за слѣдствие и ракъ въ стомаха. — По често се забълбзва само болка въ стомаха при натисканне, отсъствие на апетитъ, повдигания послѣ яденнето, една постоянна тѣгота съ наклонностъ за хранение; — а явно възпаление въ стомаха се забълбзва само въ крайни случаи. — Малко димъ се всмугва чрезъ бѣлитѣ дробове и произвежда упойтелно дѣйствие, което се прибавя на онова приятно чювство, което усѣщатъ застарѣлитѣ пушители като си удовлетворятъ тази припряна нужда. — Истинна ли е че пушителитѣ изгубватъ апетита? Нпкакъ, но цигарата прелъгва глада както дѣйствува всѣко друго развлечение, а може би и да оталожва чювствителността на стомаха. — Твърдъ много пушенне поврежда ларинкса (грѣклана), трахеята и бѣлитѣ дробове; гласа прехрипнува и става по дебелъ, появява се и кашлица. — Laucosc е забълбжилъ случаи на възпаление и язви въ грѣклана. — Дѣйствието на сърдцето сжщо се поврежда и въ тернакинтѣ пушители бпеннето ослабва и става нередовно; бързината на мозъчното дѣйствие и свободния ходъ на мислитѣ се замедляватъ и за това затѣнително дѣйствие върху нервния системъ тютюня се счита за *успокоителенъ* и *утѣшителенъ*. — Въ застарѣлитѣ пушители цвѣта на лицето става блѣдно-синъ, жбитѣ почерняватъ, устнитѣ поспняватъ, рѣцѣтѣ зематъ да треперятъ, мускулитѣ ослабватъ, характера става мекушавъ и нерѣшителенъ. Устната слизиста кожа се подува, поспнява и отъ нея наченва често да тече брѣвъ.

Тютюня който се *дъече* или *смучи* не е на листа, а овитъ въ видъ на връвь. — Турепъ между зжбитъ и странитъ, той попива лигавитъ жидкостъ, омеква и вслѣдствие на смученнето испуща достаточни принципи, които произвеждатъ върху устната кожа и слизиститъ жлезди желаното раздражение. — Смученнето тютюнъ не затъпява, доказателство на това сж офицеритъ на флотата, които предпочитатъ да смучатъ тютюня, защото имъ произвежда чувствителностъ безъ особенни приготовления, безъ затруднения и не пзлага на пожаръ, а дава на джха една слаба меризма, която лесно се премахва съ едно исплакване на устата съ прѣсна вода; — но то развива брвоноснитъ сѣдини и фолликулитъ на езика, а лютината му поврежда смалца (гледча) на зжбитъ. Соба на тютюня размѣсенъ съ лигитъ и глжтнатъ, не е безъ опасностъ. — Барбие е видѣлъ единъ човекъ, който като смучалъ тютюня го глѣтналъ и отъ това лѣжалъ болѣнъ три дни. — Въ други подобни случаи е имало повръшания, повдигания съ агитация, викове, спазми въ лицето и оконечноститъ. — Като смъркането табакъ затъпява обоняннето, тъй сжщо и дѣвченнето или смученнето тютюнъ затъпява чувствителността на вкуса. —

Ако сравнимъ сега безъ предубеждение ползата и вредата на тютюня, ще видимъ че може би тѣ сж били преувеличени: той не помага на смиланнето, не предварва гърлоболнето, не предпазва отъ скорбутъ, нито пъкъ го произвежда и др. — Той не затъпява пушпителитъ и смучителитъ, не ги ослабва чрезъ изгубване на много лиги и др. Онѣзи, които казватъ, че тютюня затъпява, смисатъ неговитъ дѣйствиа съ онѣзи на пиянството и на разврата: безъ съмнѣние въ въздуха на кръчмитъ и тютюнджийницитъ, гдѣто Фламандцитъ прекарватъ по нѣколко часове, като джхатъ частици отъ никотинъ, които дѣйствуватъ върху нервния имъ системъ, хмелното пиво (бира), което пиятъ, успява повече упойтелното дѣйствие; това двойно влияние, като се повтаря всѣкий день, затъпява най послѣ умътъ, чувствителността и пр. — Употрѣбленнето обаче на цигара, зула и пр. въ чистъ въздухъ не докарва такива по-

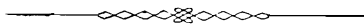
слѣдствия, освѣтъ само ако се прави въ извънреденъ размѣръ. — Наистина, чудно е какъ тютюня се е вижналъ въ обичайтъ на народитѣ; до като цивилизацията се распространява тѣй полегка, тѣзи вонеща трѣва е могла да обземе свѣта въ по-малко отъ два вѣка. — Това бързо распространение, което постоянно расте, доказва че то докача основата на човѣчeskата природа. — Дали това вещество задоволява една мода, една каприция или единъ застарѣлъ обичай, че работника и сиромаша се лишаватъ отъ други нѣща, та си го доставятъ съ послѣдната стотипка, която сж спечелили съ потъ на чело? Или пъкъ, въпрѣки толкова противорѣчущи се наблюдения, ще склонимъ да вѣрваме, че тютюня влияе полезно на организма и дѣйствиата му? Тютюня, казва справедливо Г. Форже, отговаря на тѣзи паложителна нужда отъ чувствителностъ, която мѣчи човѣка и като той търси да удовлетвори чрезъ груби апетити, тѣй като му липсватъ по деликатни впечатления, които той срѣща въ едно общество, отъ което е лишенъ. — Американския дивакъ, войника въ бивака, моряка въ средъ морето, мекушавия жителъ на тропическитѣ страни, който се бои да мисли подъ тежестта на горѣщия климатъ, охолния отъ нашитѣ градове, изгнания Турчинъ отъ преждевременнитѣ чрезмѣрни любострастия, потъналъ въ двойната инерция на фатализма и деспотизма, употребляватъ тютюня, както и нашитѣ елегантни отъ бала и зрѣлищата, както поета въ кафето, учения въ четеннето; всичко това се развързва въ чувствителността, която е главния двигателъ на животността.

Между пушителитъ, едни вкусятъ минутното впечатление и инстинктивно се наслаждаватъ като че дѣхнѣтъ въздухъ; други мислятъ на своитѣ чувствителности и намиратъ едно благосъстояние което ги води къмъ надѣжда и напоминания за щастие; периподическото смучение на цигарата и испущанне дима люѣе духа.

Тѣй, тютюня възлиза въ качество на нравственъ двигателъ, за това и трѣбва да се цѣни не само съ даннитѣ на химията и на физиологията, но отъ точка на глѣданне и на

правственинитѣ реакции, които играятъ една такава важна роль въ челоѳическата игиена. Има нещастии, които отъ нѣколко дни не сѣ яли и просятъ милостиня за да си купятъ тютюнъ; единъ морякъ лишенъ отъ три дни отъ тютюнъ, туря въ устата си малко катранена кѣлчища и сѣ съзлзи благодари доктора, който му подава малко тютюнъ. Ако тѣзи трѣва има неудобства, тя обаче има и своитѣ сладости, за много хора тя е лѣкъ за опъзи болѣсть на цивилизацията, която се нарича тѣга. Даже и въображенията и грѣшкитѣ, които сѣ свързани съ тютюня, трѣбва да се уважаватъ отъ лѣкаря: нѣкой отдава на тютюня свободата на умственната си работа; другъ не може да смилва докато не испуши една цигарка. Подсмѣйте се! но преминете. У онѣзи които употребяватъ тютюнъ, послѣдния апетитъ който изгубватъ когато се разболѣятъ, то е вкуса на тютюня и щомъ този вкусъ се появи отново, то е добъръ признакъ че оздравяването ще послѣдва. Онова, което трѣбва да се убодрява и забранява е чрезмѣрното и преждевременното употребление на тютютюня; защото, най послѣ това вещество само по себе си нѣма нищо игиеническо, а напротивъ то е отровително; то не може да произведе освѣтъ лошо влияние върху непълновѣзрастния, върху ученика отъ занаятчийницитѣ, върху ученика отъ училищата, които търсятъ цигарета и лулата, като единъ знакъ на замѣжалость и еманципация, то искривява тѣхнитѣ пужди, то може да побърка на тѣхното развитие. Най гнѣсенъ и затѣптеленъ е навика на почти непрекъснатото пушенне, както това сѣществува на Истокъ, гдѣто лулата е предисловие на всѣко оффициално дѣло, на всѣкъ разговоръ, на всѣко обществено отношение. Ориенталеца залавя лулата си още щомъ се събуди и вече не я оставя догдѣто дойде време за лѣганне; единъ особенъ чиновникъ, чибукчия, съставлява часть отъ свитата на всѣкий висшій чиновникъ; въ богатитѣ кѣщя чистението на лулитѣ е предоставено на единъ или нѣколко служители. На Истокъ и въ крѣчмитѣ на Фламандцитѣ могатъ да се видятъ затѣптелнитѣ слѣдствия, умствения и правственъ упадѣкъ, които произлизатъ отъ смѣсеното нечрезмѣр употребѣ-

бление на тютюня и пивото, на тютюня и харемитѣ: тукъ семейство нѣма, а отвъждѣ бездѣйствениитѣ кърчменски удоволствия заематъ мѣстото на семейството и добарватъ напущение на домашното огнище. Чрезмѣрното употребление на тютюня истъпява ума, турга го въ неопредѣленность, затѣнява вниманието, ослабва паметта. Пушенето е поне единъ видъ мозъчно бездѣйствие, което ако се повтаря непрекъснато и се продължи дълго време, добарва душевна неспособностъ, неизлѣчимо истръпване на способноститѣ. Въ европейцитѣ тѣзи извѣнмѣрностъ въ тютюня е свързана съ онѣзи на спиртнитѣ питиета; тогава азиатската тѣпностъ се съединява съ буйството и грубостта на английския боксеръ (боецъ на юмруци). На истокъ пушенето е една спънка на правилната дѣятелность на хората, на цивилизацията и особено на общественитѣ работи и на серпозната организация на управлението. *Д-ръ И.*

Първата помощ при нещастни случаи.

Ръководство за самаритянскитѣ школи

ВЪ ПЕТЪ ЛЕКЦИИ

ОТЪ

Д-РА ФРИДРИХА ЕСМАРКА,

Профессора на хирургията въ университета въ Килъ.

Отъ петото неизмѣнено издание превела отъ нѣмски Д-ръ А. Головина.

(Продължение отъ № 16).

Ставитъ

се съединения на два кокала помежду себе си. Тѣ се същевременно и твърдѣ ягки и твърдѣ распуснати, тѣй щото правятъ възможни движенията въ извѣстно направление (напр. лаката, плещитѣ). Ставнитѣ краища на кокалитѣ се покрити съ хрущели, повърхноститѣ на които се лъзгатъ една възъ друга. Тѣ се свързани една съ друга презъ ягки свързки и се наипратъ въ едно широко чувалче, ставна мешинка, която отдѣля отъ себе си ставната влага.

Мускулитъ (месото),

се мекки, червени маси, състоящи отъ влакна, които иматъ способностъ да се събиратъ, т. е. тѣ ставатъ по-къси и по-дебели, и приближаватъ краищата на кокалитъ, помежду които се напрегнати (напр. плещната костъ съ двѣтѣ си глави). Много отъ тѣхъ се свършватъ съ сухожилия (които не се растятъ) когато краищата на кокалитъ се отдалечени единъ отъ другъ (както напр. мускулитъ на прѣститъ, чудно устройство, както опова на най-искуснитъ машини). Но голѣмата разлика е тази, отъ машината, че тѣ презъ употребяване не се пестиватъ, а напротивъ ставатъ все по-силни (напр. рѣцетъ на единъ ковачъ и т. н.) Скратяването става презъ влияние на волята, има за посредникъ нервитъ (които заедно съ жилитъ вървятъ помежду мускулитъ и пращатъ нишки на тѣзъ послѣднитъ. Но има и мускули, които се скратяватъ независимо отъ волята, се движатъ непроизволно (сърдцето, стомаха, червата).

Нервната система

представлява твърдѣ сложно, чудно устройство, което се изучава отъ безчисленно количество доктори и естествоиспители, тъй като само тукъ се намира обяснението на живота и на неговитъ условия. Главнитъ части се: мозъка, гръбначния мозакъ, нервитъ.

Мозака

лежи затворенъ въ черепната куфина. Той е бѣлизнякъвъ, бѣлопелеливъ, мекъ, крѣгълиъ, състои отъ първа масса. На неговата повърхностъ се виждатъ много пакъ обърнати кривули, строенето му е много сложно. Мозака е мѣстото на разума, на волята и на осѣщанieto, отъ него се ръководи цѣлата животна дѣятелностъ. Отъ това удивителната разлика помежду хората и животнитъ, колкото се касае до интелигентността, а помежду животнитъ има пакъ разлика, тъй напр. у човѣка

тѣжи мозака колкото $1\frac{1}{40}$ часть на тѣжината на цѣлото тѣло, у слона $1\frac{1}{500}$, у кита $1\frac{1}{3000}$. Мозака проважда нервни влакна къмъ органиѣ на чувствата, които презъ отверстията на черепа плизатъ къмъ лицето (нерва на мирпзванието, на слуха, на зрѣнието и на вкуса). Неговото главно продължение съставлява

Гръбначния мозакъ

е единъ дълъгъ, цилиндрически, бѣло-пепеливъ. стълбъ, който състои отъ мекка нервна масса и отъ нервни снопове. Той лежи въ прѣшления каналъ въ средата на гръбначния стълбъ и проважда отъ странитѣ, презъ прѣшлениитѣ дупки, 31 чифтъ нервни снопове, които отиватъ къмъ всичкитѣ части на тѣлото и предизвикватъ движенията (преднитѣ корени) и осѣщанieto (заднитѣ корени).

Нервитѣ

сѣ бѣли снопове, които се расчленяватъ на все по тънки и по тънки жици. Най тънкитѣ се виждатъ само съ микроскопъ. Тѣ идатъ къмъ всичкитѣ части на тѣлото и посредствуватъ на осѣщанieto (чувството), на движението (мускулитѣ) и на питанieto (размѣнъ на веществата). Тѣхнитѣ корени се намиратъ въ мозака. Цѣлата нервна система може да се сравни съ една телеграфна мрежа мозака съ централно бюро, а пъкъ второстепеннитѣ бюра се намиратъ въ гръбначния мозакъ, нервитѣ представляватъ отдѣлни жици. Докладитѣ дохаждатъ и заповѣди се даватъ съ бързината на блѣскавица (напр. бодението, осѣщанieto, отнеманieto на рѣката; четението на нотитѣ и свирянието на пиано; чуванието на командата, маршировка, или остановка; мислянието — писанieto). Подиръ поврежденията на мозака (или кръвоизлияние въ него) слѣдва: безчувственiость, изгубване на движенията, на осѣщанieto, на рѣчта. Подиръ повреждението на гръбначния мозакъ: парализъ на частитѣ които се намиратъ по долу отъ повреждението. Подиръ прерѣзванието на единъ нервъ слѣдва:

пропадване на чувството, или на движението. Подиръ повреждането на дългиятъ мозакъ (жизнения възелъ на Флуранса): моментална смъртъ (обѣсването). Всички тѣзи свѣдения сѣ добили презъ опити надъ животниѣ.

Симпатикусъ.

Освѣнъ описаната до сега нервна система има още друга една, която не е подчинена на волята, а независимо отъ нея държи въ порядѣкъ органическата дѣятелность на тѣлото (кръвообращението, дишанieto, питанieto, отдѣлянията). Ний наричаме това симпатическа, или ганглиозна нервна система. Тя дѣйствува и когато човѣкъ спи, или се намира въ безчувственно състояние (дамата, поврежданията на черепа, отравянieto съ спиртъ). Тя състои отъ 2 дълги снопа които лежатъ отъ двѣтъ страни на гръбначния стѣлбъ, иматъ много възели (ганглии) и проваждатъ безчисленно количество нишки найъ повечето къмъ произволно дѣйствующиѣ органи (сърдцето, бѣлия дробъ, стомаха, червата и т. н.).

Кръвообращението.

Топлата, червената, жидкость, която ний наричаме кръвъ постоянно се носи съ голѣма бързина отъ една чудна система на ссждове, които се намиратъ въ всичкиѣ части на човѣшкото тѣло. Органа който туря въ движение тѣзи кръвяна масса е

Сърдцето.

То не е мѣстото за осѣщанieto и за чувството, а една твърдѣ искусна тулумба отъ месо, единъ празенъ мускулъ съ капаци вътрѣ, който правилно подиръ пзвѣстно време се скратява и пакъ се расправя. Щомъ това движение се спре, щомъ сърдцето престава да се скратява, тутакси настѣпва смъртъ. Сърдцето лежи отъ лѣвата страна въ гръдната куфина. То състои отъ двѣ половини, лѣвата надѣлява тѣлото съ кръвъ, дѣсната бѣлия дробъ. Отъ лѣвата половина единъ дебелъ ссждъ

(цѣвъ) носи кръвяната вълна по нататъкъ и я раздѣля по все по тѣсни еластически цѣви, бойни жили (артерии) които получаватъ своитѣ имена отъ частитѣ на тѣлото къмъ които отиватъ (ръчна, глѣвна, шийна, лъчева артерия). Пулсъ ний наричаме правилното биеие на кръвяната вълна, която се осѣща въ различни мѣста на човѣшкото тѣло (не само при предѣ дланѣта, но и въ дебелото мѣсто на мишцата, на шията, на главата, на слѣпнитѣ очи).

Бойнитѣ жили се дѣлятъ все по на тънко и най сѣтнѣ съставляватъ една гѣста мрежа отъ космени ссждове, тѣй малки, щото се виждатъ само подъ микроскопъ. Тѣзи космени ссждове, капилляри, както ги наричаме ний, се намиратъ по всѣкъждѣ и даватъ на кожата червената ѣ боя. Натиснете съ прѣстъ едно мѣсто на кожата, ще видите едно бѣло мѣсто, което твърдѣ полегка се зачервява отново; притисването испѣжда кръвѣта отъ най тънкитѣ жили и само по малко тя се завръща въ тѣхъ назадъ. Зачервяването на образитѣ става отъ едно бързо препълняване на образнитѣ космени ссждове съ кръвъ. Малки обождания или порѣзвания на кожата отварятъ повсѣкъждѣ най тънкитѣ жили, кръвѣта тече отъ тѣхъ като отъ единъ свенгеръ. Тѣзи малки жили се събиратъ отново въ голѣми клонове, тѣзи послѣднитѣ въ още по голѣми, отъ които кръвѣта се връща въ сърдцето. Ний ги наричаме

Венозни ссждове — вени.

То сѣ сини жили, които се виждатъ подъ кожата, ако оставишъ ръката да висѣ, и почти пропадватъ като си повдигнешъ ръката. Ако се прободѣ една вена, то отъ нея тече тъмно-червена (черна) кръвъ, съвършено равномерно; ако ли се прободѣ една бойна жила, то отъ нея истича една свѣтло-червена кръвъ, съ голѣма сила и бързина, и неравномѣрно, защото тя се испѣжда отъ ударитѣ на сърдечната тулумба. Отъ какво произлиза тази разлика на боята въ кръвѣта на бойнитѣ жили и на венитѣ?

Слѣдва.